6 Ιανουαρίου 2025

Γέροντας Ιωσήφ Βατοπαιδινός: Επεφάνη ο Σωτήρ

Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες / Γέρ. Ιωσήφ Βατοπαιδινός / Συναξαριακές Μορφές

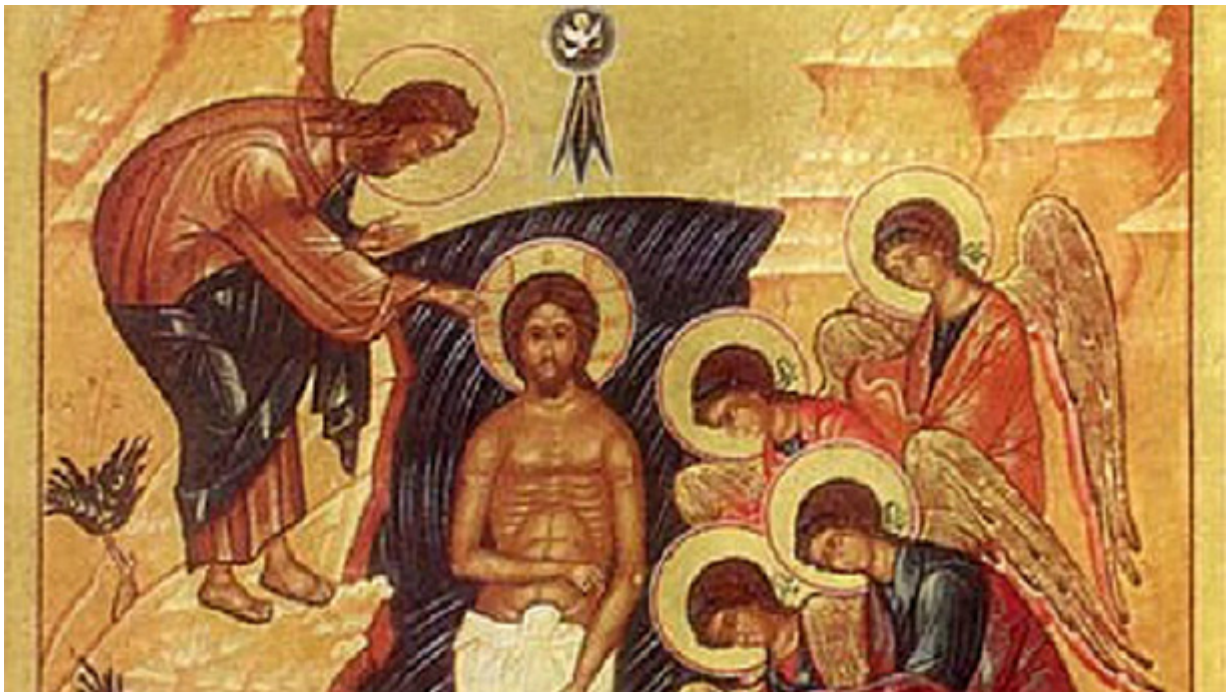

Δεν πέρασαν πολλές μέρες από τότε που ακούσαμε πλήθος στρατιάς ουρανίου ν' ανυμνεί το Θεό και να ψάλλει: «Δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία», και να, καινούργια κοσμοχαρμόσυνη αγγελία ακούγεται πάλι, στον Ιορδάνη αυτή τη φορά: «Επεφάνη ο Σωτήρ, η χάρις, η αλήθεια».

Χθες, υποδεχθήκαμε τον Λόγο του Θεού Πατρός σαν νήπιο και διδαχθήκαμε μυστήρια απόρρητα και απόκρυφα. Εκείνον που ασιγήτως, ακατάπαυστα, ανυμνούν στους ουρανούς τα Χερουβείμ και τα Σεραφείμ, είδαμε να συνανυμνούν, κάτω, πλήθη στρατιάς ουρανίου. Τον «προ των αιώνων γεννηθέντα» αμήτορα (χωρίς

μητέρα) εκ Πατρός, είδαμε κάτω να γίνεται άνθρωπος απάτορας (χωρίς πατέρα), μόνο από μητέρα. Τον δημιουργό των αιώνων είδαμε άναρχο και συγχρόνως «υπό χρόνον», αχώρητο και συγχρόνως χωρούμενο, Θεό και συγχρόνως άνθρωπο, επάνω «περιβεβλημένον το φως ως ιμάτιον», και κάτω «περιβεβλημένον τα σπάργανα», μέσα σε παρθενικές μητρικές αγκάλες!...

Ας μελετήσουμε τώρα, αγαπητοί, και τη σημασία αυτής της εορτής των Θεοφανείων, ώστε κι εδώ, έκπληκτοι για το βάθος της ανέκφραστης του Θεού Λόγου κενώσεως, να φωνάξουμε με θαυμασμό· «τις Θεός μέγας, ως ο Θεός ημών! Συ ει ο Θεός ο ποιών θαυμάσια μόνος». Γράφει ο ευαγγελιστής σχετικά. «εκείνο τον καιρό, εμφανίστηκε στην έρημο της Ιουδαίας ο Ιωάννης ο Βαπτιστής. Κήρυττε κι έλεγε: Μετανοείτε, γιατί έφτασε η Βασιλεία του Θεού. Καθώς ο κόσμος περίμενε κι όλοι σκέπτονταν μέσα τους για τον Ιωάννη, μήπως αυτός είναι ο Χριστός, εκείνος απαντούσε σε όλους κι έλεγε: Εγώ σας βαφτίζω με νερό... Αυτός θα σας βαπτίσει με άγιο Πνεύμα και φωτιά».(Ματθ. γ΄1-2. Λουκ. γ΄15-16)

Κάτω από τις συνθήκες αυτές, έρχεται, «παραγίνεται», ο Κύριος μας επί τον Ιορδάνη προς τον Ιωάννη, για να βαπτιστεί. Αυτός που άφησε τα 99 πρόβατα και πορεύθηκε αναζητώντας το «απολωλός» παρίσταται στον κήρυκα της μετανοίας· αυτός που δεν περιφρόνησε την «απολλυμένην δραχμήν», ψάχνει και με επιμέλεια την αναζητά· αυτός που βεβαίωσε με όρκο ότι «δεν θέλω τον θάνατον του αμαρτωλού, μέχρι να επιστρέψει και να ζήσει», παραβρίσκεται ανάμεσά μας και κατεργάζεται τη σωτηρία όλων μας· αυτός που ετοίμασε το μέγα δείπνο βγαίνει «εις τας πλατείας και τας ρύμας» για να καλέσει τους πάντες, για να μη μείνει κανένας έξω. Ο καλός Ποιμένας έρχεται προσωπικά για να βρει και να κρατήσει στους ώμους του το «πλανηθέν»· ο πιστός φίλος έρχεται για να θυσιάσει τη ζωή του υπέρ των φίλων του. Ο οικοδεσπότης επισκέπτεται τους οικείους του, ο ιατρός τους ασθενείς, ο Κτίστης και Δημιουργός το καταπεσμένο και συντριμμένο κτίσμα του, για να το αναπλάσει. Ο Κύριος και Δεσπότης κατέρχεται σ' αυτούς που βρίσκονται στα δεσμά και τη φυλακή του Άδη, για να εξοφλήσει την οφειλή τους και να εξαλείψει το χειρόγραφο των αμαρτιών τους (Κολ. β΄14)· ο Ζωοδότης, για να χαρίσει ζωή και ελευθερία στους πάντες.

Βλέποντάς τον, ο θείος Πρόδρομος να έρχεται προς αυτόν έλεγε στον εκεί λαό, «Ίδε ο αμνός του Θεού, ο αίρων την αμαρτίαν του κόσμου... Καγώ εώρακα και μεμαρτύρηκα ότι ούτος έστιν ο υιός του Θεού»(Ιωαν. α΄15-16, 29-30, 33-34).

Σήμερα υποδεχόμαστε στον Ιορδάνη τον Λυτρωτή όχι σαν νήπιο, αλλά σαν τέλειο άνδρα. Σήμερα δεν λαμβάνουμε την πληροφορία από αγγέλους που ψάλλουν ή από ποιμένες που μαρτυρούν ή από μάγους που προσκυνούν. Σήμερα δεν Τον γνωρίζουμε καταδιωγμένο από τον Ηρώδη και «φεύγοντα εις Αίγυπτον». Σήμερα,

αντίθετα, Τον βλέπουμε να παρίσταται στον Ιορδάνη σαν τέλειος άνθρωπος, μαρτυρούμενος από τον Πατέρα και βεβαιούμενος από το Άγιο Πνεύμα. Σήμερα κάθε αμφιβολία για τον αληθινό Θεό λαμβάνει τέλος. Το μυστήριο της Αγίας Τριάδος, που ήταν από κτίσεως κόσμου καλυμμένο από «γνόφο» και συμβολιζόταν σαν σκιά, αποσαφηνίζεται και το ορθό περί Θεού δόγμα διατρανώνεται. Σήμερα ο αληθινός Θεός και των πάντων Δημιουργός και Κυβερνήτης αποκαλύπτεται κατά τρόπο αισθητό. Ο Πατέρας μαρτυρεί από τον ουρανό: «Ούτος έστιν ο υιός μου ο αγαπητός, εν ω ευδόκησα» (Ματ. γ΄17). Ο Υιός κάτω δακτυλοδεικτείται από τον Πρόδρομο. «Ίδε ο αμνός του Θεού, ο αίρων την αμαρτίαν του κόσμου» (Ιωαν. α΄29). Και το Πανάγιο Πνεύμα «σωματικώ είδει ωσεί περιστερά» (Λουκ. γ΄22) κάθεται και μένει πάνω σ' Αυτόν, για να μη νομίσει κανείς ότι η φωνή άλλον αφορούσε. Πραγματικά, «Τριάδος η φανέρωσις εν Ιορδάνη γέγονε», κατά τον θείο υμνωδό. Την παρουσία του εξαιρετικού αυτού μυστηρίου προβλέποντας ο προφήτης, έγραφε: «Η θάλασσα είδε και έφυγεν, ο Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω» (Ψαλμ. 113, 3)· και «η χώρα του Ζαβουλών και η χώρα του Νεφθαλείμ, στο δρόμο για τη θάλασσα, και πέρα από τον Ιορδάνη, η Γαλιλαία που την κατοικούν ειδωλολάτρες, οι άνθρωποι που κατοικούν στο σκοτάδι είδαν φως δυνατό. Και για όσους μένουν στη χώρα που την σκιάζει ο θάνατος ανέτειλε ένα φως για χάρη τους» (Ματ. δ΄15-16).

Σήμερα καταργείται και παρέρχεται η σκιά και το τυπικό του Νόμου, κι αρχίζει η περίοδος της Χάριτος, και συμβολίζεται η Εκκλησία. Ο Πρόδρομος, που είναι και «προφήτου μείζων», κατά τη μαρτυρία του Κυρίου μας, αφού συμπλήρωσε την προφητική του αποστολή, με το να δείξει τον προφητευμένο και αναμενόμενο από των αιώνων Σωτήρα και Λυτρωτή, αρχίζει αμέσως σαν πρωταπόστολος τη νέα περίοδο της Χάριτος και οδηγεί στο πρώτο από τα μυστήρια, το Βάπτισμα.

Θέλοντας ο Κύριος μας «να πληρώση πάσαν δικαιοσύνην» προσέρχεται ο Ίδιος προς τον κήρυκα της μετανοίας και δέχεται το βάπτισμα, «αν και δεν είχε ανάγκη από καθαρισμό», για να συνθάψει μέσα στα νερά την παγκόσμια αμαρτία.

Με τη φανέρωσή Του αυτή στον Ιορδάνη ο Κύριός μας μαρτυρούσε την έλευση του πληρώματος των καιρών, όπου σαν νέος Νώε, θα έσωζε στη νοητή Κιβωτό (την Εκκλησία) την ανθρώπινη φύση από τον παγκόσμιο της αμαρτίας κατακλυσμό. Με την μέσα σ' αυτά παρουσία και ενέργεια του διαβόλου, φανερώνει τη μέγιστη αλήθεια της πίστεως, διά της αποκαλύψεως της Αγίας Τριάδος· παραδίδει το πρώτο και βασικό της νέας Χάριτος μυστήριο, το Βάπτισμα, και, ανεβαίνοντας από τα νερά, συνανυψώνει κι εμάς, ώστε «τα άνω πλέον να φρονώμεν και μη τα επί της γης» (Κολ. γ΄1-2).

Δεν τελειώνει όμως έως εδώ ο κατεργαζόμενος τη σωτηρία μας Λυτρωτής, αλλά -

κατά τον ευαγγελιστή- «οδηγήθηκε από το Πνεύμα στην έρημο για να αντιμετωπίσει τους πειρασμούς του διαβόλου, και εκεί νήστεψε σαράντα ημέρες και σαράντα νύχτες»(Ματ. δ΄1-2). Αφού τελείωσε στον Ιορδάνη τη σωτήρια οικονομία του ο Κύριος χαρίζοντάς μας διά του μυστηρίου του βαπτίσματος την είσοδο στη ζωή και τον αρραβώνα της Χάριτος, μας ανεβάζει αμέσως στη δεύτερη μορφή της πνευματικής διαγωγής. Με την πίστη γνωρίσαμε το Θεό και τις προς Αυτόν σχέσεις μας, καθώς και τους λόγους και τρόπους της προνοίας Του. Στη συνέχεια, επόμενο ήταν να ακολουθήσει η πρακτική εφαρμογή του θελήματός του, το οποίο διαγράφεται από τις θείες Του εντολές και που αποβλέπει στην κάθαρση της φθαρμένης μας φύσεως από τα πάθη και την αταξία που προκάλεσε η μετά την πτώση επελθούσα διαστροφή. Εδώ ακριβώς βρίσκουν εφαρμογή και τα λόγια του προφήτη Δαυίδ, «διά τους λόγους των χειλέων Σου εγώ εφύλαξα οδούς σκληράς»(Ψαλμ. 16, 4).

Αυτόν λοιπόν τον τρόπο του πρακτικού βιώματος θέλοντας να μας παραδώσει ο Χριστός μας, βγήκε στην έρημο. Ο παλαιός άνθρωπος με τα πάθη του και τις επιθυμίες του, ο νόμος της αμαρτίας, η επικρατούσα δύναμη του κακού στα μέλη μας που από τόσες και τόσες αφορμές έχει παγιωθεί και γίνει συνήθεια, και το γεγονός ότι ο διάβολος είχε πάνω στους αμαρτήσαντες δύναμη και εξουσία, χρειάζονταν θεραπεία και μέθοδο πρακτικής εργασίας, ώστε, διά της Χάριτος ο άνθρωπος, να ελευθερωθεί.

«Και ενήστευσεν ημέρας τεσσαράκοντα και νύκτας τεσσαράκοντα». Γιατί αυτό; «Διά βρώσεως εξήγαγε του Παραδείσου ο εχθρός τον Αδάμ». Γι’ αυτό διά νηστείας αρχίζει κι ο Λυτρωτής μας την επιστροφή. Από εκεί που συνέβη η πτώση, από εκεί αρχίζει τη θεραπεία. Και όχι με τρόπο προστακτικό, όπως θα άρμοζε στην κυριαρχική Του μεγαλοσύνη, αλλά με τρόπο πρακτικό, εφαρμόζοντας πρώτα ο Ίδιος στον εαυτό Του το καταλληλότερο αυτό φάρμακο της σωτηρίας, το δραστικότατο αυτό όπλο της πνευματικής μας στρατιάς στον αόρατο πόλεμο «προς τας αρχάς, προς τας εξουσίας, προς τους κοσμοκράτορας του σκότους του αιώνος τούτου»(Εφεσ. στ΄12) Επειδή λοιπόν η πνευματικότητα της αρχικής μας «κατ’ εικόνα και ομοίωσιν Θεού» κατασκευής καταστράφηκε με την πτώση, και τις θεοειδείς θεωρίες αντικατέστησαν οι υλικές αισθήσεις, αιχμαλωτισμένες από τα πιο αισχρά πάθη, γι’ αυτό όλων αυτών τη θεραπεία αρχίζει ο Κύριός μας με την πρακτική οδό της νηστείας και εγκράτειας.

Αλλά και άλλος λόγος, μυστικός, δηλ. πιο βαθύς, κατά τους Πατέρες, υπάρχει πίσω από τον τρόπο αυτό με τον οποίο ο Κύριός μας έκανε την αρχή. Όπως στην αρχή της δημιουργίας της ανθρώπινης φύσης προηγήθηκε η κατασκευή του σώματος και έπειτα της ψυχής, έτσι και τώρα διδασκόμαστε να προηγούνται τα σωματικά έργα από τα πνευματικά. Η (λόγω της αιχμαλωσίας στα πάθη και τις επιθυμίες) προς τα κάτω ροπή των αισθήσεων συναιχμαλωτίζει και το νου, αμβλύνοντας τη διάκριση του κακού από το καλό, γι’ αυτό ο Κύριός μας αρχίζει τη θεραπεία των αισθήσεων με τη νηστεία. Η νηστεία, σαν απόλυτος όρος της εγκράτειας, περιορίζει την επιθυμία και εξασθενεί τα πάθη, οπότε ελευθερωμένος ο νους επιστρέφει στη φυσική του αρχή. Επιστρέφει δηλαδή στο Θεό και γίνεται διακριτικός, ώστε να κρίνει ορθά και τους δικούς του λογισμούς και αυτούς τους πονηρούς ακόμα, που του υποβάλλει ο εχθρός.

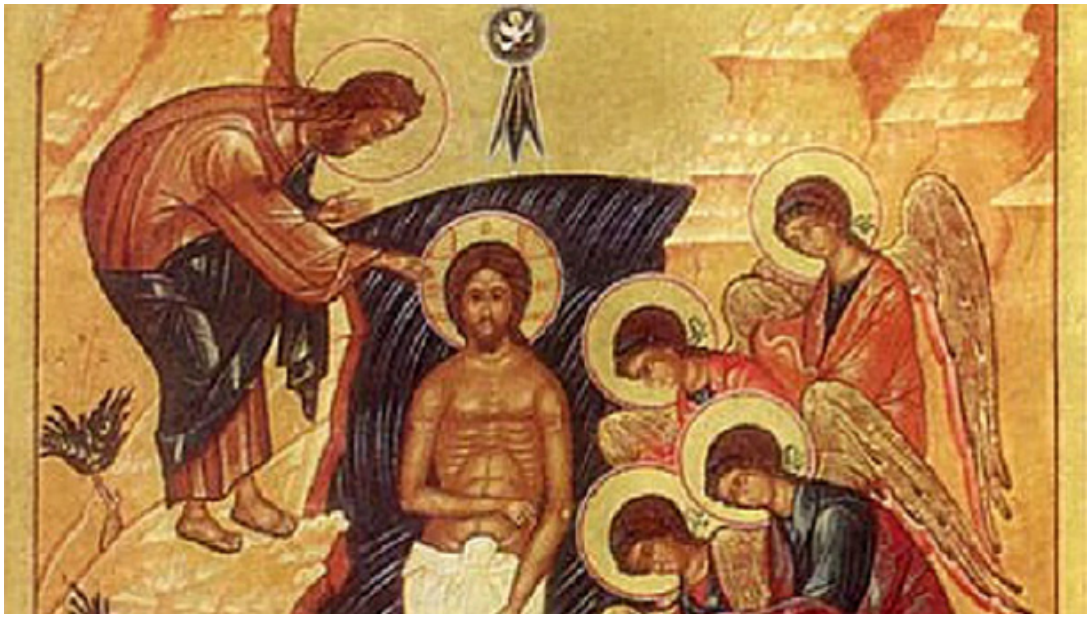

Θεοφάνεια, ρωσική εικόνα από το 13 αιώνα

Πρέπει λοιπόν να κατανοήσουμε καλά τη σημασία της νηστείας σαν της πιο βασικής από τις πρακτικές αρετές, αφού και ο Χριστός την προβάλλει σαν την πρώτη στην πρακτική μας ζωή. Με το όπλο αυτό της νηστείας ανέκτησε θάρρος και σθένος η ταπεινωμένη μας φύση, και με παρρησία αποκρίνεται στον εχθρό, «ύπαγε οπίσω μου, σατανά». Με αυτό το όπλο, το «ουκ επιθυμήσεις» των εντολών του Δεκαλόγου, εφαρμόζεται χωρίς κόπο. Με τη νηστεία θυμόμαστε την πρώτη εκείνη μέσα στο Παράδεισο εντολή, το «ου φάγεσθε». Και έτσι γινόμαστε πιο προσεκτικοί στην τήρηση των εντολών του Θεού. Με αυτό το όπλο συνειδητοποίησε ο άνθρωπος την αξία της κυριότητάς του και τώρα μπορεί με σθένος να αποκρίνεται στις παντοειδείς προσβολές της αμαρτίας: «πάντα μοι έξεστιν αλλ’ ου πάντα συμφέρει»(Α΄Κορ. στ΄ 12). Με αυτό το μέσο φωτιζόμενος ο νους είναι σε θέση να διακρίνει τους δόλους και τις προφάσεις του πονηρού. Με

αυτό το όπλο γνώρισε ο διάβολος την πρώτη του ήττα και ταπεινώθηκε η έπαρση και η εξουσία του πάνω στον ταπεινωμένο ως τότε άνθρωπο. Με το όπλο αυτό βλέπουμε σήμερα και το Κύριο μας να αντιμετωπίζει στην έρημο όλη τη δύναμη της διαβολικής πονηρίας και όλη την ένταση της αμαρτίας· διότι οι τρεις πειρασμοί που αντιμετώπισε εκεί εκπροσωπούν ολόκληρο το πλάτος και το βάθος της παναμαρτίας που περισφίγγει και πνίγει την ανθρώπινη φύση.

Ο Κύριός μας, και τότε στην έρημο, που χάραξε τη θεμελίωση της πνευματικής μας ζωής, και εν συνεχεία στην υπόλοιπη μεταξύ των ανθρώπων διαγωγή Του, παρέμεινε το κύριο πρότυπο και ζωντανό παράδειγμα των πρακτικών αρετών, που είναι απαραίτητες για την πνευματική μας αναγέννηση. Νήστευε, προσευχόταν, αγρυπνούσε ακτημονούσε. Αυτό, κατά τη γλώσσα των Πατέρων μας, είναι η λεγόμενη «πρακτική», η οποία είναι της «θεωρίας επίβασις». Με την όλη ζωή Του πέτυχε την ανακαίνιση του δοσμένου στα πάθη και τις επιθυμίες παλαιού «χοϊκού ανθρώπου» και μας «ενέδυσε ιμάτιον σωτηρίου», προορίζοντάς μας να φορέσουμε τελικά την «εικόνα του επουρανίου ανθρώπου»(Α΄Κορ. ιε΄49). Μας μετέφερε από το θάνατο στη ζωή και μας δίδαξε τον τρόπο της πρακτικής σ’ αυτό επιτυχίας. Δεν απαιτείται μόρφωση, πλούτος, δόξα ή άλλη ικανότητα του κόσμου τούτου, αλλά μόνο πίστη στο Θεό, πίστη στον Κύριον Ιησού, τον Υιό του Θεού, καθώς και ο Ιωάννης λέει: «Ο πιστεύων εις τον Υιόν έχει ζωήν αιώνιον»(Ιωαν. γ΄36). Και πάλι, καθώς ο ίδιος ο Κύριος λέγει: «Όποιος δέχεται τα λόγια μου και πιστεύει σ’ αυτόν που με έστειλε με έχει κιόλας την αιώνια ζωή, και δεν θα αντιμετωπίσει την τελική κρίση, αλλά έχει κιόλας περάσει από το θάνατο στη ζωή»(Ιωαν. ε΄24).

Κρατώντας λοιπόν την πίστη καθώς διδαχθήκαμε, και ατενίζοντας συνεχώς στο πρότυπο, «τον της πίστεως αρχηγόν και τελειωτήν Ιησούν»(Εβρ. ιβ΄ 2), και αφομοιώνοντας τη δική μας ζωή με τον πανάρετό Του βίο, τη χριστοζωή, ας είμαστε βέβαιοι ότι θα χαρίσει και σε μας τις ενέργειες της Χάριτός Του για να νικούμε και να καταργούμε το διάβολο και κάθε πειρασμό, και αυτόν τελικά το θάνατο. Κι αν προηγουμένως ζούσαμε χωρίς Χριστό και μας κυρίευε ο θάνατος, τώρα όμως έχουμε θάρρος διά της πίστεώς μας προς Αυτόν, γιατί, όπως ο ίδιος αποκάλυψε, «εκείνος που πιστεύει σε μένα, κι αν πεθάνει, θα ζήσει... (διότι) εγώ είμαι η ανάσταση και η ζωή»(Ιωαν. ια΄25).

Το ζωντανό δόγμα της αλήθειας που ειδικά η σημερινή γιορτή των Θεοφανείων μας διδάσκει, είναι το δόγμα της Αγίας Τριάδος. Το δε πρακτικό βίωμα το οποίο μας παραδόθηκε στη συνέχεια από τον Κύριό μας Ιησού Χριστό, είναι τα αγιαστικά και σωστικά μέσα τα οποία μας ανεβάζουν και μας τελειοποιούν στην «καινή» ζωή της Χάριτος. Ο Θεάνθρωπος Κύριός μας με την ασύγχυτη στο πρόσωπό Του ένωση της θείας και της ανθρώπινης φύσης έγινε και τέλειος άνθρωπος, και σαν τέτοιος

πολέμησε και νίκησε για χάρη του ανθρώπου καθετί το αντίθετο, το άθεο, την απάτη της αμαρτίας και το διάβολο, και ανύψωσε τον άνθρωπο υπεράνω των ουρανών μέχρι και αυτής της Τριαδικής Θεότητος.

Μετά από το δικό Του παράδειγμα ακολουθούν τα παραδείγματα και οι βίοι των αγίων μας, που αποτελούν επανάληψη του βίου του Χριστού, η συνεχιζόμενη Αγία Παράδοση, η οποία καθορίζει και σταθεροποιεί την κατεύθυνσή μας προς τον ένα και απόλυτο σκοπό, τον αγιασμό και τη θέωση. Ο βίος των αγίων αποτελεί την ακριβή αντιγραφή των όσων ο γλυκύς μας Ιησούς «ήρξατο ποιείν τε και διδάσκειν», αλλά και την απόδειξη της εκχύσεως της παναγίας Του Χάριτος στον καθένα και σ’ όλους μαζί, και η οποία Χάρις τους σκέπαζε, ενώ αγωνίζονταν, και τους ενδυνάμωνε, τους φώτιζε και τους οδηγούσε.

Η πιο ζωντανή διαπίστωση της αλήθειας των λεγομένων μας είναι και ο άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής που αναφέρεται σήμερα, ο οποίος από τη στιγμή της συλλήψεώς του αγιάστηκε και προορίστηκε για την υψηλή αυτή αποστολή, να υπηρετήσει δηλαδή στη θεία οικονομία του Σωτήρος Χριστού. Ως θεοχειροτόνητος κήρυκας ο Πρόδρομος και καθηγητής της μετανοίας, απέδειξε το απαραίτητο των εισαγωγικών πρακτικών αρετών σαν απόλυτο χρέος για τον καθένα και δίδαξε τη πίστη, τη δικαιοσύνη, τη συμπάθεια και την αχώριστη από τον βίο αγνότητα. Το απαραίτητο αυτών των αγίων αρετών επισφράγισε με τον μαρτυρικό του θάνατο· γι’ αυτό παραμένει παντοτινά σαν ο αμετάθετος κήρυκας του «ουκ έξεστιν»(δεν επιτρέπεται) για κάθε παραβάτη των ηθικών νόμων και αρχών. Προτίμησε, ο αγνότατος ισάγγελος και ο μεγαλύτερος όλων των προφητών, τον αποκεφαλισμό παρά τον συμβιβασμό με την αμαρτία, αποδεικνύοντας το απαράβατο της εγκράτειας και των πρακτικών αρετών σαν βάση και βαθμίδα για την άνοδο στην τέλεια εν Χριστώ ζωή.

Με τις θείες πρεσβείες, συν τις πρεσβείες της παναχράντου Δεσποίνης ημών Θεοτόκου και όλων των αγίων, «εαυτούς και αλλήλους και πάσαν την ζωήν ημών Χριστώ τω Θεώ παραθώμεθα». Γένοιτο! Αμήν.

Πηγή: Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού. «Λόγοι Παρακλήσεως», Ψυχωφελή Βατοπαιδινά 15, σ. 168-176.

Αναδημοσίευση από: http://www.vatopedi.gr/